

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Март 2020, брой 2

Георги Карасимеонов (Ред.)

Българското правителство взе навременни мерки, които на този етап задържат разпространението на епидемията от коронавируса.

Като цяло, политическият елит действа отговорно и консолидирано, въпреки че не липсват и отделни прояви на ненужно изостряне на напрежението.

Основните предизвикателства в страната, както и навсякъде по света, са не само свързани с кризата, провокирана от пандемията, но тепърва предстоят по време на неизбежната рецесия, която ще последва.

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Март 2020, брой 2

Съдържание

1.	ПОЛИТИЧЕСКАТА СИТУАЦИЯ	2
2.	СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА В СТРАНАТА	5
3.	ОБЩЕСТВЕНО МНЕНИЕ	6
4.	ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ	7

1

ПОЛИТИЧЕСКАТА СИТУАЦИЯ

Политическата ситуация през месец март се определяше преди всичко от усилията на властите срещу глобалното разпространение на коронавирусната инфекция, която засегна и България. Още в края на февруари правителството предприе мерки с оглед на нарастващите случаи в Италия, като бе създаден кризисен щаб от лекари и експерти. Щабът бе оглавен от директора на Военно-медицинска академия генерал проф. д-р Венцислав Мутафчийски. Първоначалните мерки, които предприе правителството, се изразяваха в по-засилен медицински контрол на летищата и граничните контролно-пропускателни пунктове. Те включваха измерване на температурата на влизащите, а тези, които пристигаха от рискови райони, се съветваха да останат в двуседмична домашна самоизолация. Ситуацията в страната в началото на март бе усложнена и от нова грипна вълна, което доведе до решения за обявяване на ваканция на училищата в цялата страна - стъпка, която бе предприета и от редица висши учебни заведения. Първите два случая на заразени с коронавирус в страната бяха обявени на 8 март – в Плевен и Габрово.

Премиерът Борисов първоначално зае предпазлива позиция по отношение на мерките, които държавата трябва да предприеме, като изрази опасение, че икономиката и бюджетът на страната могат да бъдат поставени под риск при затягане на ограниченията. От щаба за борба с коронавируса призовава гражданите към ограничаване на социалните им контакти, по-често миене на ръцете и други мерки. Динамичната ситуация в цяла Европа и най-вече тежката ситуация в Италия, където има и голяма българска общност, доведоха до бърза и навременна преоценка, и правителството поиска от Народното събрание да обявява извънредно положение в страната. Искането бе внесено на 13 март и бе гласувано единодушно от всички 201 присъстващи на заседанието народни представители. Така България стана една от първите европейски държави, която въведе извънредно положение и наложи карантина. Първоначалният проект на Министерски съвет не предвиждаше срок на действие на извънредното положение, но по настояване на БСП бе посочен срок от 1 месец – до 13 април. Този срок може да бъде удължен с ново гласуване от Народното събрание при разрастване на

епидемията. Лидерът на БСП, Корнелия Нинова, заяви че от парламентарната група на БСП категорично са настояли в текста на предложението за въвеждане на извънредно положение да бъде записано, че то се обявява на основание чл. 57, ал. 3 от Конституцията, който гласи, че дори и в условията на извънредно или военно положение основните права на гражданите са гарантирани. От БСП се мотивираха, че това пояснение дава допълнителни гаранции, че правителството няма да злоупотреби с правомощията си.

Мерките, които правителството въведе незабавно след обявяване на извънредното положение включват затваряне на всички учебни заведения и детски градини; затваряне на всички търговски обекти – барове, ресторанти, молове – освен хранителните магазини, банките, застрахователните дружества и аптеките. Работодателите бяха призовани да въведат дистанционен режим на работа – навсякъде, където е възможно. В края на март бяха предприети и по-строги мерки, като бе разрешено движението между областните градове на страната само при нужда или по работа и бе забранено разхождането в паркове и градинки. След като се установи, че едно от огнищата на зараза е ски курортът Банско, градът бе блокиран и поставен под карантина. На 29 март мерките бяха удължени до 12 април, като не се изключва въвеждането на още по-строги мерки ако ситуацията се усложни.

Премиерът Борисов призова за единство и консолидация на политическите сили и на обществото като цяло. Той посочи, че страната е предприела навременни мерки, каквито някои държави по-късно започнаха да предприемат. Той заяви, че е силно притеснен от спада на икономиката, който неминуемо ще настъпи. Според него, ако той продължи повече месеци, към края на годината страната ще излезе на дефицит от минимум 3 млрд. лв.

Съдебната власт в страната преустанови провеждане на съдебни заседания, за да се избягва струпване на хора, освен при неотложни случаи. Прокуратурите също преминаха в режим на дежурства, които ще се извършват ротационно, за да се избягва струпване на повече хора на едно място. Някои юристи разкрити-

куваха тази мярка, която в условията на извънредно положение създава предпоставки за възможен произвол и отказ от правосъдие от страна на държавата към гражданите.

Народното събрание прие закон за извънредното положение, с който бяха променени редица други закони. Някои от мерките предизвикаха оживени спорове. Бързото приемане на закона доведе до неясноти и противоречия. По предложение на ГЕРБ Народното събрание даде възможност на въоръжените сили да участват в прилагането на противоепидемични мерки в градовете - да спират превозни средства и лица до идването на полицейски органи, да използват физическа сила и помощни средства, когато е необходимо. Освен това, данните за местонахождение на мобилните оператори ще се съхраняват и ползват за откриването и принудителната изолация на подлежащите на карантина. Право да ги искат имат директорите на полицейските служби. Предложена бе задължителна карантина за всички, пристигащи от чужбина в България. При отказ глобата ще е 5 хил. лв. След реакция на БСП, а и на лекарски организации, от закона отпаднаха санкциите за медици при отказ да лекуват заразени от коронавирус. Криминализира се неспазването на карантината, както и разпространяване на фалшиви новини за болестта - лишаване от свобода до три години и с глоба от хиляда до десет хиляди лева, както и по-строги глоби при второ нарушение. Сроковете за плащане на данък печалба и подаване на данъчни декларации към Националната агенция за приходите (НАП) за фирми се отлагат до 30 юни.

Държавата обяви, че ще плаща 60% от заплатите на служителите на фирми, които не съкращават работници, но които заради карантината са спрели работата и на фирми, чиито приходи са спаднали с повече от 20%. Българската банка за развитие, която е държавна и има за цел да насърчава малкия и средния бизнес, обяви линия за специална ликвидна подкрепа, като получи от държавата 700 млн. лв, с които да бъдат подпомагани нуждаещи се фирми и граждани. Мерките предизвикват нееднозначна реакция. Много от средите на малкия и средния бизнес смятат, че мерките не са достатъчни.

Правителството прие проект за актуализация на държавния бюджет за 2020 г., който предвижда увеличаване на лимита за поемане на нов държавен дълг до 10 млрд. лева и дефицит от 3,5 млрд. лева към края на годината, вместо балансиран бюджет. Предстои внасянето му в Народното събрание, което в момента не заседава, освен ако не бъде свикано заради законодателни мерки, свързани с извънредното положение, въведено заради риска от разпространение на коронавируса.

Още от самото начало стратегията на оперативния щаб и правителството е да бъде забавено максимал-

но във времето разпространението на вируса, за да не се стигне до колапс на здравната система и криза подобна на тази в Италия. Тази стратегия на този етап дава резултат. Така до 30 март, след обявяване на първия заразен, общият им брой достигна над 359 души и 8 починали, 17 оздравели, което е едно от най-ниските нива в Европа и на Балканите. Под болнична грижа се настаняват само средно или тежко болните с усложнения. Според някои експерти, това число на заразените е силно подвеждащо, поради малкия брой тестове, които се правят в страната. Факт е обаче, че се забави натискът към болничната грижа, което дава възможност за по-добра подготовка и реорганизация в условията на криза.

Отношенията между президента и правителството, които ескалираха през последните седмици, продължават да бъдат сложни. Кризата доведе до известно възстановяване на диалога между тях. Президентът Радев организира две срещи с премиера и членове на правителството и оперативния щаб. Президентът заяви, че подкрепя усилията на оперативния щаб и правителството, но и призова за изработване на план с икономически мерки за компенсиране на бизнеса, населението и най-уязвимите групи с разсрочване на някои плащания. Премиерът Борисов заяви, че във времена на криза институциите трябва да бъдат обединени и поне временно за забравят своите противоречия. Той увери, че се прави всичко необходимо за минимизиране на щетите върху икономиката, но и да не бъде тласната страната към икономически популизъм, което ще доведе до много тежки дългосрочни последици, вследствие на които възстановяването ще отнеме години.

Президентът наложи вето върху два текста от Закона за извънредното положение поради неясноти – за широката употреба на понятието „невярна информация“ по отношение на мерките срещу фалшивите новини, и ценовите мерки във връзка с потенциална спекула. В мотивите си президентът посочва, че законът „атакува последните остатъци от свободата на словото“. Радев е на мнение, че тази норма може да бъде интерпретирана свободно и да се атакува всяко свободомислие, като най-тревно е, че това ограничение остава и след изтичането на извънредното положение. Радев посочи, че всички страни са предприели действия, насочени към най-уязвимите групи, а също така мерки за подпомагане на дребния и средния бизнес, който ще бъде най-силно засегнат. Подобни действия, по думите му, обаче не са предприети от българското правителство. Според Радев, действията на правителството ще задълбочат икономическата криза, която се задава, а тя може да прерасне и в социална. Президентът посочи, че не приема и текстовете, които предвиждат държавни регулации на цените, като вариант за борбата със спекулата. Радев разкритикува и включването на въоръжените сили в действия, като предвидените в Закона за извънредното положение полицейски функции за за-

държане и проверки на граждани. Президентът посочи още, че ограничаването на движението между градове не е пропорционална мярка на кризата, а ще доведе до хаос и още по-големи икономически, а и социални щети. Според Радев, кредитът на доверие, който управляващите са получили трябва да се използва рационално, а не да е прелюдия към безконтролно упражняване на властта.

Премиерът Борисов отговори мигновено и остро разкритикува поведението на Радев. Той го окачестви като политически PR, който в подобна кризисна ситуация е недопустим. Борисов посочи, че през последните дни е в постоянен диалог с президента, учуден е от тази атака и отново призова за единство и диалог, но заяви, че няма да се поддаде на популистски предложения, които ще затруднят икономическото възстановяване в бъдеще. Народното събрание уважи ветото на президента и текстовете отпаднаха от закона.

Критични реакции предизвика и намерението на министъра на правосъдието Данаил Кирилов да поиска временна дерогация на Европейската конвенция за правата на човека, заради извънредното положение. Редица юристи разкритикуваха това решение, като го определиха като ненужно. По мнение на експерти, съдът в Страсбург е този, който взема под внимание допустимостта на жалбите, разглежда всеки конкретен случай поотделно, като ще бъде взета под внимание извънредната ситуация.

Ситуацията с бежанската криза, която ескалира в началото на март, остана на заден план, особено след решението на турското правителство да затвори своите

граници заради коронавирусната инфекция в страната. Въпреки това българските власти продължават да следят с изострено внимание ситуацията по границата между България и Гърция, като на този етап не се наблюдава нелегално преминаване. По българо-турската граница нямаше какъвто и да е натиск дори и в края на февруари, когато турското правителство насочи мигрантите към границата си с Гърция. Случаите на преминаване на българо-турската граница бяха единични и предотвратени от граничните органи.

В средата на март жестоко бе пребит главният редактор на вестник „168 часа“ и разследващ журналист Слави Ангелов. Той е бил нападнал от маскирани лица, докато се е прибирал вкъщи. Това дръзко посегателство бе осъдено от журналистическата общност, но за съжаление остана в периферията на публичното и политическо внимание заради паниката с коронавируса. На този етап извършителите не са разкрити. Полицията работи по различни версии, свързани с работата на журналиста.

На 26 март по предложение на ГЕРБ Народното събрание реши да преустанови редовните си заседания, като ще се свиква само извънредно, когато е необходимо гласуване на законодателни мерки във връзка с кризата. От БСП реагираха остро на това предложение, като заявиха, че това е погазване на държавността и парламентарната демокрация. От мнозинството защитиха предложението, като заявиха, че подобна стъпка е предприета в редица европейски държави и че парламентът продължава да осъществява своите функции, включително и по отношение на парламентарния контрол, който ще се осъществява в писмена форма.

2

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА В СТРАНАТА

Ситуацията с разпространение на коронавируса промени изцяло дневния ред в страната, което рефлектира и върху дейността и работата на партиите. БСП и ДПС отложиха отчетно-изборните си конференции, на които трябваше да се изберат нови ръководства на партийните структури по места и да номинират кандидати за лидер. БСП реши да спре кампанията за провеждането на избор за партиен лидер, който трябваше да се проведе на 26 април. Най-вероятно е прекият избор да се отложи за есента. Дотогава се предполага, че начело на партията макар и с изтекъл мандат ще остане Корнелия Нинова. Това означава, че и конгресът на социалистите на 9 май най-вероятно ще бъде отложен.

При ДПС ситуацията изглежда идентична. Засега от ДПС не са взели официално решение дали ще отложат провеждането на своята Национална конференция на 26 април. Това ще зависи от епидемиологичната обстановка в страната, но е най-вероятно конгресът да бъде отложен.

БСП подкрепи правителството за извънредното положение, но настоя за по-всеобхватни социални мерки за най-засегнатите от кризата български граждани. Някои от предложенията на социалистите, като фиксирането на цените, станаха повод за спорове, а и за налагане на вето от президента. БСП излезе с предложение за въвеждане на временен мораториум за плащане на битови задължения, докато трае кризата. Това предизвика остра реакция от страна на управляващите, които обвиниха БСП в открит популизъм.

ГЕРБ застанаха твърдо зад мерките на правителството като призоваха за диалог и единство. От партията, обаче, реагираха остро на президенското вето и на критиките на държавния глава. Председателят на парламентарната група на ГЕРБ, Даниела Дариткова заяви, че президентът е трябвало да уважи с присъствието си парламента по време на гласуването на

извънредното положение в страната, вместо да стои дистанциран и да критикува. От ГЕРБ не спестиха и критики към Румен Радев, като напомниха изказванията му по време на тържествата на връх Шипка на 3 март по повод националния празник, когато той омаловажи ситуацията с коронавируса. От ГЕРБ разкритиковаха президента и че не е свикал Консултативния съвет за национална сигурност, на който да бъде демонстрирано единство и по този начин да бъде дадена допълнителна легитимност на мерките, предприети от държавата.

Обединените патриоти се обявиха за по-твърди и стриктни мерки в ромските квартали и гета и дори настояха за тяхното затваряне. Освен това, те призоваха полицията да патрулира из тези квартали за да бъде възпрепятствано безпричинното излизане от домовете и струпването на хора на едно място. В много ромски квартали в страната местните органи на властта предприеха мерки и активизираха работата на социалните медиатори, които да обясняват необходимостта от спазване на стриктна хигиена с цел намаляване на разпространението на заразата.

От „Демократична България“ предложиха държавата да поеме 80% от заплатите на всички служители в най-засегнатите от кризата фирми за месеците април, май и юни. Освен това, те предлагат да има държавни гаранции за банковите кредити за засегнатите от кризата фирми и отлагане на вноските по кредитите с една година. От „Демократична България“ настояват и за промяна на инвестиционните намерения на правителството на проектите АЕЦ „Белене“ и газовия хъб „Балкан“. Предлага се и разсрочване на кредити за изпаднали в затруднение физически лица. От „Демократична България“ са на мнение, че тези мерки могат да бъдат финансирани със средства от фискалния резерв, отлагане на нецелесъобразни инвестиционни разходи, обществени поръчки и реструктуриране на европейски програми.

3

ОБЩЕСТВЕННОТО МНЕНИЕ

Проучване на агенция Галъп, проведено в периода 22-23 март, показва, че българите одобряват предприетите мерки на правителството в борбата с разпространението на коронавируса. 66% от анкетираните са на мнение, че мерките са достатъчни, 17% твърдят, че са прекалени, а 15% смятат, че са недостатъчни. Между 88% и 94% одобряват забраната на всички публични събирания, затварянето на границите за чужденци и забраната българите да пътуват в чужбина.

Наблюдава се ръст в доверието към институциите, ангажирани в този процес – действията на правителството по отношение на кризата се одобряват от 74% от гражданите, като доверието към премиера Борисов е 74%, а към ръководителя на Оперативния щаб, ген. Мутафчийски е 89%. Много високи нива на

одобрение получава съсловието на лекарите - 91%, и това на учителите - 87%.

37% от гражданите заявяват, че изпитват силен страх от вируса. Докато 2/3 от населението имат по-силна или слаба тревожност, но не са обзети от паниката. 64% от анкетираните вярват на конспиративни теории и са на мнение, че коронавируса е лабораторно създаден. 66% смятат, че в най-скоро време ще бъде изработено лекарство срещу вируса.

Проучването показва, че хората масово вземат мерки против епидемията. Практически всички твърдят, че си мият по-често ръцете, 80% ползват дезинфектанти, 90% са ограничили личните си гостувания, а 5% използват предпазни маски.

4

ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ

Българското правителство взе навременни мерки, които на този етап задържат разпространението на епидемията. Управляващите демонстрираха способност да реагират в ситуация на криза и да създадат необходимата организация. Постоянно действащият оперативен щаб на този етап създава нужната организация, но и спокойствие, така че хората да разберат по-добре същината на проблема. На този етап хората, като цяло, проявяват отговорност и се доверяват на мерките въведени от правителството.

Наблюдава се нарастване на доверието към институциите, ангажирани в разрешаване на кризата, включително и към правителството. Като цяло, политическият елит действа отговорно и консолидирано, въпреки че не липсват и отделни прояви на популизъм и ненужно изостряне на напрежението. БСП, въпреки че подкрепи извънредното положение, продължава на моменти да проявява остра критичност към правителството, без да отчита в достатъчна степен конкретната кризисна ситуация, налагаща търсенето на консенсус. Това се отнася и за дейността на определени дейци на ГЕРБ, които също провокират конфронтацията с БСП.

Основните предизвикателства в страната, както и навсякъде по света, се проявяват не само по време на кризата с пандемията, но тепърва предстоят по време на неизбежната рецесия, която ще последва. В момента доминират спешните мерки по предотвратяването на разрастването на епидемията, така че да не се стигне до колапс на здравната система и болничната грижа да издържи на натиска. Българското правителство предложи някои неотложни мерки за защита на бизнеса и производството, наложили предложение за актуализация на бюджета, което трябва да бъде одобрено от парламента.

Българската икономика е силно зависима от европейската, като преобладават малките и средни предприятия, които ще бъдат най-силно засегнати в кризата. Туризмът и транспортът – два от най-развитите отрасли в България, ще бъдат особено силно засегнати. България разполага с добър фискален резерв, а е и една от европейските страни с най-нисък държавен дълг, който е в размер на 20% от БВП. Това дава допълнителни буфери и финансови възможности, които, ако се използват разумно, ще минимизират последиците от задаващата се икономическа криза.

ЗА АВТОРА

Професор, доктор на философските науки, **Георги Карасимеонов** е преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“, директор е на Института за политически и правни изследвания. От 1991 до 1998 г. е председател на Българската асоциация за политически науки. От 2008 до 2012 г. е ръководител на катедрата по политология в СУ „Св. Климент Охридски“.

karasimeonov@gmail.com

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:

Хелене Кортлендер | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438

<http://www.fes-bulgaria.org>

Заявки / Контакт:

office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

ЗА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Фондация Фридрих Еберт България издава „ПОЛИТ-БАРОМЕТЪР“ от 2000 година насам, анализирайки актуалните и дългосрочни политически процеси и идентифицирайки тенденциите в българската политика със специален фокус върху политически партии като главни актьори на демокрацията.

В ситуация, в която качеството и безпристрастността на българските медии са под въпрос, имаме за цел да предоставим на българските и чуждестранните читатели научна основа за по-нататъшна политическа дискусия.

<http://www.fes-bulgaria.org>

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Март 2020, брой 2

Българското правителство взе на-временни мерки, които на този етап задържат разпространение-то на епидемията от коронавируса. Постоянно действащият опе-ративен щаб на този етап създава нужната организация, но и спо-койствие, така че хората да разбе-рат по-добре същината на про-блема. Засега хората, като цяло, проявяват отговорност и се дове-ряват на мерките, въведени от правителството.

Като цяло, политическият елит действа отговорно и консоли-дирано, въпреки че не липсват и отделни прояви на ненужно изостряне на напрежението.

Основните предизвикателства в страната, както и навсякъде по света, са не само свързани с криза-та, провокирана от пандемията, но тепърва предстоят по време на неизбежната рецесия, която ще последва. Българското правител-ство предложи някои неотложни мерки за защита на бизнеса и про-изводството, наложили актуали-зация на бюджета.

Повече информация по темата ще намерите тук:
<http://www.fes-bulgaria.org>